

מגילה יד

משה שווערד

1. ספר אור חדש עמוד קמ

א"ר אבא בר כהנא משל דהמן ואחשורוש למה הוא דומה לשני בני אדם א' יש לו תל בשדהו ולאחד יש לו חרוץ בשדהו אמר בעל התל לבעל החרוץ מי יתן לי חריץ זה בתוך שדי לימים נזדווגו ביחד א"ל בעל החרוץ מכור לי התל א"ל בעל התל הלואי טול אותו בחנם ע"כ (מגילה יג, ב). פ"א אחשורוש היה מתנגד לישראל כמו שהם שאר ד' מלכויות שהם מתנגדים לישראל ובשביל כך דומים ישראל לאחשורוש כמו תל שיש לאדם בתוך שדהו שהתל הוא דבר תוספת שאינו שייך לו שאין ישראל שייכים למלכות האומות לכך ישראל הם דומים לאחשורוש כמו תל שהוא בתוך השדה ומצד כי הוא מלך אשר הכל הוא תחתיו ובפרט מלכות כמו אחשורוש שהוא היה מולך בכיפה אשר מן הש"י אליו המלכות שאין השכל נותן שיהיה בא ממנו האבוד אל האומה של ישראל כי המלך הוא להעמיד הכל לכך אין למלך לכלותם והמן הוא היה מוציא אותם מרשותו של אחשורוש כמ"ש הכתוב (תהלים קכד, ב) לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם. ולא מלך כי המלך הוא להעמיד הקיום ואין מצד המלך כליון מה שאין באדם כי האדם אדרבה רוצה לכלות האחר כמ"ש למעלה ואצל אחשורוש קרא ישראל תל שהתל אינו מזיק לבעל השדה רק שהוא תוספת והוא כנגד בעל השדה אבל החרוץ הוא חבור שנחשב העדר שהרי חבור הוא דבר חסר ולפיכך אצל המן נחשבו ישראל בור שהבור יש בו חסרון והעדר אבל אצל אחשורוש לא היו נחשבים בור שיש חסרון בבור והעדר ואין נחשבים ישראל רק תל שהוא דבר תוספת ולפיכך שקלי המן הם לקנות ישראל לרשותו מן אחשורוש להוציא מתחת רשותו שלא יהיו בעולם

2. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צז/ב

רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב

3. ספר תורת חיים על סנהדרין דף צז/ב

מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן כו'. נראה דהיינו מה שאמרו חז"ל שכל המועדות עתידות בטלות מלבד ימי הפורים וכן יסד הפייט ביוצר פרשת זכור ויליף לה מדכתיב וזכרם לא יסוף מזרעם לפי שגאולה האחרונה תהיה דוגמת גאולת פורים מה התם ע"י גזרותיו של המן חזרו ישראל בתשובה ונגאלו כמו שאמרו חכמים גדולה היתה הסרת טבעת ממ"ח נביאים וכו' כך גאולה העתידה יעמוד שלטן שגזרותיו קשות כהמן כו' וכיון שגאולות הללו דומות זו לזו יזכרו הכל לעתיד את ימי הפורים ויאמרו כי הגדיל ה' לעשות עמנו כאשר עשה עם אבותינו וזהו שאמר הכתוב וזכרם לא יסוף מזרעם:

4. בן יהודע על מגילה דף יד/א

שם לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה. הקשה הרב עיון יעקב ז"ל דלא הוה ליה למימר אלא רק ולא הותירו, אבל פחתו היכי סלקא דעתך דהא גם במקרא מגילה לא מציינו פחת, ותירץ דיש לומר דגם פחתו על ידי מקרא מגילה, שאסורין בהספד ובתענית עיין שם. ויש לעיין בדבריו וכי התורה חייבה בתענית ביום י"ד באדר, וגם הספד אינו מן התורה, ונראה לקיים דבריו במקצת, בהיכא דנדר להתענות כך וכך ימים ואירע בהם פורים, דמן התורה חייב להתענות מכח נדרו, אך אחר שעשו אותו חכמים יום מקרא מגילה אינו מתענה, ונמצא בטל חיוב שנתחייב מדין תורה מכח נדרו. ולי אלא עבדא נראה לי בס"ד משום דמבטלין עבודה ותלמוד תורה מפני מקרא מגילה, כמו שאמרו בריש פרקין [דף ג' ע"א] תניא כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדן כולם מבטלין עבודתם, ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה עיין שם, ואף על גב דאירי בהיכא דיכול לקיים אח"כ מצות עבודה, עם כל זה כיון דמבטלין לפי שעה, ובאין לשמוע מקרא מגילה שייך בזה לשון פחתו:

5. רש"י על מגילה דף יד/א

חוץ ממקרא מגילה - ואם תאמר נר חנוכה כבר פסקו הנביאים, [1] אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי:

6. שפת אמת על מגילה דף יד/א

ולא פחתו ולא הותירו כו' חוץ ממקרא מגילה כו' רש"י וא"ת נר חנוכה כבר פסקו נביאים, [2] ולולי דבריו הי' נראה דלא הותירו מצוה שניתנה לכתוב דהא מצינו עוד מצות שתיקנו נביאים ג"כ [3] ועי' בר"ן [שכ' דשאר תקנות ואיסורין דרבנן משום סיג וגדר לתורה הם, ולדבריו עדיין קשה ממצות עונג שבת ותענית ד' צומות, אבל להנ"ל א"ש]:

7. רש"ש על מגילה דף יד/א

רש"י ד"ה חוץ ממקרא מגילה. וא"ת נ"ח כו'. לכאורה הא מצינו בב"ק (פב) עמדו נביאים שביניהם ותקנו שיהו קורין בשבת כו' שלמה תקן עירובין ונט"י (שבת יד ב) וכמה תקנות תקנו לנו אנשי כנה"ג ובהם היו חגי זו"מ ובסוכה (מד) ערבה יסוד נביאים [4] ולעד"נ דכלפי שאמרו אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר ור"ל ע"פ נבואה אבל לתקן ולגזור לא גרע נביא משארי חכמים לכן קאמר מקרא מגילה מפני שנאמרה ברוה"ק (ע"ל ז) שהיא מעין נבואה אבל אין זה ע"פ נבואה ממש רק ע"י התעוררת רוח קדושה נתנו לבם לדרוש הק"ו מה מעבדות לחירות כו'. וכן לקמן (יש ב) קרי לה חידוש סופרים אולם ק"ל הא דפ"ד דידימ מ"ג ובבל מעשה נביאים ופ"ה הר"ש וע"פ נבואה עשו ומה שסיים הוראת שעה לכאורה אינו מוכן דהא מוכח שם דגם באותו הזמן היה נהוג המעשר, ואולי כונתו ליישב קושייתי דהא אין נביא רשאי כו' לכן פ"ה דהור"ש הוה ע"י יבמות (צ ב) וברמב"ם פ"ט מהל' יסה"ת ואח"כ תקנו חכמים מדעתם להיות נהוג לעולם ועמש"כ בשבועות (טז) בס"ד:

8. מהר"ץ חיות מסכת מגילה דף יד עמוד א

ולא פחתו והותירו חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש. נ"ב עי' רא"מ בתוספותיו לסמ"ג הל' מגילה דהתעורר כיון דק"ו דאורייתא א"כ לא הוסיפו על ד"ת מאומה ועי' טו"א כאן דהתעורר הרי לעיל אמרינן דמצאו סמך כתב זאת זכרון בספר ועי' ג"כ תשובת מורי הגאון בית אפרים חאו"ח סי' ס"ד ס"ה ס"ו ונ"ל דהנה מרדכי ואסתר שתקנו קריאת המגילה הנה לא ידעו עדיין שיסכימו ב"ד של מעלה ע"ז וכן מוכח (מכות כג ע"ב) ג' דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם הרי דהסכמת של מטה היה קודם וכן שלחו להם כתבוני לדורות לא ידעו הדרש דכתוב זאת זכרון בספר וא"כ איך רצו לחדש דבר הרי כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר כטענת פ"ה זקנים והנביאים בירושלמי פ"ק דמגילה ובאה הברייתא לספר כאן דעשו זאת מכח קל וחומר דניתן לדרוש והוי כגופו של תורה ואולם לחכמים לא נראה להם ק"ו זה וטענו דזה מקרי הוספה עד שמצאו סמך לזה מקרא דכתוב זאת זכרון בספר ואח"כ אחר שהסכימו החכמים שוב באה הסכמה מב"ד ש"מ וזה נכון ובחי' תורת נביאים הארכתיו ועי' רמב"ן עה"ת פ' ואתחנן מאה ושמונים נביאים עמדו לישראל וצ"ל מ"ח נביאים:

9. מהרש"א על שבת דף קיה/ב

ה"ז מחרף כו'. משום דהלל נתקן בימים מיוחדים על הנס לפרסם כי הקב"ה הוא בעל היכולת לשנות טבע הבריאה ששינה בימים אלו ונמצא מי שאומרו בכל יום לא יתפרסם אומרו על הנס גם בימים הראוים לפרסם נסי הש"י וה"ז כמחרף ומגדף שאין בידו חלילה לשנות טבע הבריאה

10. שערי תשובה סימן תרצג

אין קורין בו הלל. וכת' בר"י בשם המאירי דלהך טעמא דאמרי בש"ס משום דקריאתה זו הילולא אם אין לו מגילה לקרות בה יאמר הלל כו' ... אך לענ"ד דעיקר כוונת הש"ס על עיקר התקנה אבל אחרי שלא נתקן הלל בפורים משום דקריאתה כו' ממילא שאין מקום לקרות הלל מה שלא תיקנוהו חז"ל לאומרה היום ולענ"ד דאעפ"כ כשאין לו מגילה לקרות יש לו לקרות הלל בלא ברכה שלפניו ושלאחריו כקורא בתהלים ושפיר דמי ואף אם יש לו חומש שקורא בו מגילה לעצמו מכל מקום הרוצה לקרות גם הלל בלא ברכה לא הפסיד דאפשר דעדיף אמירת הלל שלא נתקן שיהיה בכשרות קצת כס"ת משא"כ קריאת המגילה שעיקר תקנתה להיות כתובה כתיקנה ולכן יוצא ידי שניהם:

11. ברכי יוסף אורח חיים סימן תרצג

ולא תקנו הלל בפורים, שקריאת המגילה היא ההלל. ואפשר דגם לטעם זה אף מי אין לו מגילה לא יקרא ההלל בברכה, דמשום דקריאתה הללא לא תקון, ומאחר דלא תקון גם זה דלית ליה מגילה אין לו לקרות, דלא פלוג רבנן.

12. ספר פחז יצחק, פורים, ענין לג

בפוסקים שום ענין של הלל בפורים. ולקושטא דמלתא דבר זה טעון הסברה, דהרי מתוך דברי הגמרא שקריאתה זו היא הלולה, יוצא מפורש, שרק ע"י קריאת המגלה הוא מקיים חובת הלל; וא"כ, מהיכתי תיתי יפטר מהלל ע"י שהוא אנוס במגלה? ונראה בזה דהרי המחייב של אמירת ההלל הוא המאורע של הנס, וא"כ טיבו של ההלל הוא בהתאם לטיבו של מאורע הנס. דאם הנס הוא נס גלוי אז גם אמירת ההלל היא אמירה גלויה, של הלל גלוי, אבל בנס נסתר [אסתר מן התורה מנין שנא' ואנכי הסתר אסתיר] אז אמירת ההלל היא אמירה באתכסיא של הלל גנוז. קריאתה זו הלולה. ואין הכוונה בזה דהמגלה היא במקום הלל, אלא המגלה היא מין הלל בפני עצמו, דהיינו הלל טמון מבפנים בתוך קריאת מגלה מבחוץ. ואשר על כן, אם הוא אנוס על קריאת המגלה הרי הוא אנוס גם על ההלל.

13. ספר ימי פורים [ע' נד]

הן ולפי"ז מבואר היטב, הא דמבואר בגמ' דישועת הפורים מחייבת אמירת הלל, דאף שלא היה הנס במאורעות שמחוץ לגדרי הטבע, אפ"ה כיון שמתוך צירוף כל הדברים שאירעו בנס זה, מתגלה שאין זה אלא הנהגת שמו הגדול, שהיא ההנהגה שמעל לגדרי הטבע, ובענין אחר היה נמנע ההצלה, כמבואר בדברי מהר"א, לפיכך ודאי דישועה זו מחייבת אמירת הלל, כמו כל הנסים שנעשו בשינוי הטבע, שהרי גם בישועה זו היה גילוי של הנהגת שם הוי"ה, שהיא מחוץ לגדרי הנהגת הטבע, ואף שהנס כולו גנוז ונעלם במאורעות הטבע, אפ"ה כיון שמתוך סיפור הדברים כמו שעברו מתחלתן ועד סופן, מתגלה הנהגת שמו הגדול המרומם מעל כל הנהגת הטבע, יש מקום לחייב על נס הפורים אמירת הלל.

ו] ומתוך דברים אלו, מובנת מאד שיטת הברכי יוסף, שכל חיוב ההלל בימי הפורים הוא רק במהלך של 'קריאתה זו הלילה', וכשאינ מגילה אין חיוב בהלל, והיינו שכל המהלך של אמירת ההלל בפורים הוא רק מתוך קריאת המגילה, ולא באמירת הלל, ושורש הדברים בזה, שהרי נתבאר דלא שייכא אמירת הלל על ההנהגה של הקב"ה הנעלמת בתוך דרכי הטבע, וכל מה ששייך ענין אמירת הלל בישועת הפורים, הוא כיון דע"י הצירוף של כל המסיבות יחדיו, התברר והתגלה שלא תתכן ישועה זו אלא מכח שמו הגדול, שהוא ההנהגה המרוממת מעל הנהגת הטבע, ונמצא, דאין מקום לקריאת ההלל, אלא מתוך קריאת המגילה, דבלא קריאתה של המגילה, כיון שגנוזה ונעלמת ישועת הפורים בתוך מאורעות הטבע, אין מקום לקריאת ההלל, ורק מתוך קריאת המגילה כולה, מתגלה מדת חסדו וטובו הגמור שבשמו הגדול,

14. ספר שפתי חכמים [1]

ודו"ק: ישרה נדיים וגוי. והא דלא יונה רצקה רחל נלה, דהא אנוסות נציאות היו (רש"י צראטית כ"ז ל"ד), ואפשר רצקה רחל ולאה נציאות היו לעלמן ולנצתס, אצל לא לדור נשא"כ ברה נדיים נציאות לדור היו, כנולא הרי הוא כעין בתירון הש"ס נעיב, נבואה הלכיתה לדורות נכתבה:

15. שפת אמת על מגילה דף יד/א

שם בגמ' יסכה זו שרה שסכתה ברוה"ק שנאמר כ"א תאמר אליך שרה כו' וקשה תרתי קראי ל"ל, מיהו אשר תאמר אפשר צריך הגמ' להביא דהוי כנבואה שהוצרכה לדורות זה הענין שאמרה גרש האמה כו' כי לא ירש כו' אבל יסכה זו שרה למה מייתי הגמ', [2] ואפשר דלהכי מייתי לה להוכיח דגם קודם שנשאת לאברהם היתה נביאה שהרי אבי' קראה כן ע"ש נבואתה דאם הי' זוכית לנבואה ע"י אברהם לא הי' חשיב לה בפ"ע, ובהכי נמי ניחא הא דלא חשבו כל האמהות דהא רש"י כ' בחומש דכל אימהות נביאות היו ע"ש [פ' ויצא בפסוק הפעם ילוה אשי ובמזרחי ובגו"א שהקשו מכאן דלא חשיב להו בהדי שבע נביאות] דכל אמהות י"ל שזכו לנבואה בכח האבות ומשו"ה לא נמנו בפ"ע לבד שרה שהיתה נביאה מקודם כנ"ל

16. ספר באר מים חיים - פרשת לך לך - פרק יב (המשך)

ואף גם כשיריד למצרים מקור מקום הטומאה והרע, שאף הוא קצת נפל ממדריגתו הרמתה להיות כאשר הקריב לבוא שמה הכיר ביפיה של שרה עד שאמר (לקמן י"א) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, מה שאין כן קודם שלא ידע ולא אסתכל אף בדידה מפני דביקות מחשבתו בה' בלא הפסק רגע

17. תוספות על מגילה דף יד/א

משום יחוד. כשבאין אליה בני ישראל למשפט:

18. שערים מצויינים בהלכה

דף יד. מאי שנא תחת תומר משום יחוד. פרש"י שהאילן גבוה, ואין לו צל ואין אדם יכול להתייחד שם עמה כמו בבית. וביאר הערוך לנר בספרו שו"ת בנין ציון (סי' קלח) דהא כתבו התוס' (ד"ה משום יחוד) שהיו באין אליה בניי למשפט, ונוהגין דבשעת המשפט מוציאין שאר בני אדם לחוץ ולפעמים משיירין אחד ויש חשש יחוד, לכן לא ישבה בבית אלא תחת האילן הגבוה שיכולין לראות, ובוה מסייע לדברי הרשב"א דליכא איסור יחוד רק כשהדלת סגורה. ובשמ"ב (ח"ד סי' קנב סק"ה) הבאנו דהגרע"א מתנגד לשיטת הרשב"א, והבאנו שיש פוסקים כדברי הרשב"א.

ומה שכתבו התוס' שבאו אליה למשפט, יש מקשים הא אשה פסולה לרון כדתנן במס' נדה (מט:): כל הכשר לרון כשר להעיד, ואשה פסולה להעיד כדאיתא במס' ב"ק (פח.). וכבר תירצו התוס' במס' ב"ק (טו. ד"ה אשר) דהא דתנן כל הכשר לרון כו' מיירי באיש, כלומר כל איש הכשר לרון כשר להעיד, ומה דכתיב בדבורה "והיא שופטת את ישראל", שמא מקבלין אותה

משום שכינה. וכזה כתב בתוס' הרא"ש (נדה שם) דמחמת נביאתה קבלוה עליהם. ובתוס' במס' נדה (נ. ד"ה כל הכשר) תירצו, שהיתה נדה ע"פ הדיבור. ועי' בערוך לנר (שם). ועי'

19. ספר שפתי חכמים

חס ביהור עכ"ל: **אמר** לה וכי מראין דס צלילה. צתנני דקנתנני דוד וכי לשאר מורי הראות סזישראל ונראין דס צלילה, דאי אין רגילה נכך, לונה הראס עכסיו. ובאגדה י"ל הכי קאמר והא דיני דמיס לריכין להיות צור כשנטס צלחריס, שפענניס דיני נפסות תלוי צדיני דמיס, ועל זה סייך תשובתה:

20. ספר בירורי הלכה

ציון א. כל המורד במלך ישראל – יש למלך רשות להרגו. אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך, או שלא יצא מביתו ויצא – חייב מיתה, ואם רצה להרגו – יהרג, שנאמר: "כל איש אשר ימדה את פיך". וכו'.

(רמב"ם מלכים ג, ח)

הריגת מורד במלכות

א. האם ניתן להרגו בלי לדונו. מלשון הגמרא נראה שניתן להרגו אף בלא לדונו כלל. אולם התוספות (ד"ה מורד) מקשים על כך מהגמרא בסנהדרין (ל, א) אשר לומדת מן הפסוק לגבי נבל "יחגרו איש את חרבו ויחגרו גם דוד את חרבו" (שמואל א כה, יג), שבדיני נפשות מתחילים מן הצד, מכאן שאף המורד נידון תחילה. עוד הם מקשים מדברי הגמרא במסכת שבת (נו, א) שזוד היה צריך לדון את אוריה החתי בסנהדרין ולא להכותו בתרב, אף על פי שהיה מורד במלכות. לפיכך הם מפרשים שהמורד במלכות נידון, אלא שאין צורך לדונו כיום הראשון לזכות ורק למחרת לחובה כמו בשאר דיני נפשות, אלא ניתן לגמור את הדין לחובה כבר ביום הראשון.

כך כתבים גם התוספות במסכת שבת (נו, א ד"ה שהיה) ובמסכת סנהדרין (עו, א ד"ה רבה), אלא שבסנהדרין הם מוסיפים שאין צורך לדונו, אלא רק לקבל עדות כדי לדעת אם הוא מורד במלכות.

בעל דברות משה (ב"ב ח"א סי' כ) מפרש שיש מחלוקת בין שני התירוצים בתוספות, האם די בקבלת עדות בפני הסנהדרין, או שצריך גם לדונו ממש.

התוספות בסנהדרין מוסיפים שמסגנון הדיבור בין דוד ואביגיל כפי שמובא בירושלמי (סנהדרין ב, ג): "אמרה ליה: וכי דנין דיני נפשות בלילה? אמר לה: כבר נגמר דיני מבעוד יום", משמע שיש לדונו בסנהדרין, אלא שאין צורך להמתין עד למחרת.

המהר"ץ חיות בספרו תורת נביאים (פרק ז) כתב שאין המלך דן בעצמו את המורד אלא הסנהדרין, ומכל מקום אינם דנים לפי דין תורה, אלא לפי משפטי המלוכה. על כן אחאב דן את נבות לפני הזקנים והם אלה שגזרו את דינו למוות כדין מורד במלכות, וכן שלמה כשהרג את יואב, אדוניהו ושמעיה – לא הרגם בעצמו, אלא אמר לבניהו בן יהוידע, עליו לדונו במסכת ברכות (ד, א) שהיה מהסנהדרין, שידונו על פי דין המלך להרגם.

בספר הלכות מדינה (שער ג פ"ה ס"ט) מבאר על פי דברי המהר"ץ חיות את החילוק של התוספות בין דיני נפשות סתם לסנהדרין מחייבים להלין את הדין, לבין דין מורד במלכות שבו אין מטלת על הסנהדרין החובה להלין את הדין.

בעל טורי אבן מקשה על שיטת התוספות שאם מן הדין צריך לדון את המורד בסנהדרין, יוצא שזוד שלא עשה כן בהריגת אוריה נחשב לשופך דם גמור, ואילו בגמרא במסכת שבת (שם) אמרו שיש להפך בזכותו של דוד שהיה אמנם צריך לדונו בסנהדרין והרג בלא זה, אך אין זה חטא כל כך גדול.

הר"ן בחידושי לסנהדרין (ל, א ד"ה ויאמר) מיישב באופן אחר את קשיית התוספות, שאמנם אין צריך לדון את המורד אם הוא חייב מיתה שכן המלך הוא שקובע את דינו למיתה, אולם אצל נבל היה צריך לדון מתחילה אם הוא בגדר מורד במלכות מפני ששאל היה עדיין קיים. לפי זה, כוונת הגמרא בסוגייתנו היא שזוד אמר לאביגיל שכבר דנו בסנהדרין וקבעו שהוא מורד במלכות, וממילא אין צורך עוד לדונו וניתן להרגו מיד. כדברי הר"ן כתב גם הרא"ש בתוספתיו (שבת נו, א ד"ה שהיה) שהיה צריך לדון אם נבל נקרא מורד, הואיל ולא יצא טבעו של דוד בעולם, ולא שהיה צריך לעיין בדינו ולהפך בזכותו כשאר חייבי מיתות.

בעל טורי אבן מיישב לפי זה את קשייתו שאכן ביד המלך להרוג את המורד מיד בלא דין, ומשעת מעשה כבר נחשב המורד כ"בר קטלא", אלא שבמקום שיש ספק אם הוא בגדר מורד במלכות – יש להביא את הדבר לדיון בסנהדרין. כך היה במעשה של נבל, שהיה צריך לדון אם הוא מורד במלכות מאחר שהיה שאל קיים, וכך גם בענין אוריה שלא היה ברור האם מעשהו היה בגדר מרידה, אך לאחר שנקבע שיש במעשהו משום מרידה – התברר למפרע שהיו בני מות משעת מעשה. לפיכך לא היה חטאו של דוד חמור כל כך בכך שלא דן את אוריה בסנהדרין.

הסבר אחר לסתירה שבין הסוגיות מובא על ידי המאירי במסכת שבת (נו, א ד"ה אע"פ שדיני) לפיו יש למלך רשות להרג בלא דין, אלא שראוי לו לדונו בסנהדרין כשבא להרוג מצד כבודו ונקמתו, כדי שלא יאמרו שכעס או קנאה מביאים אותו לכך. על כן לא נענש דוד על שהרג את אוריה, אף שראוי היה שידונו בסנהדרין. מאידך גיסא, מתפרשת סוגייתנו כפשוטה שנבל מורד במלכות הוא ואין צורך לדונו כלל.

21. תוספות על מגילה דף יד/ב

שגלתה שוקה והלך דוד לאורה ג' פרסאות. קשה היאך אותה צדיקת גלתה שוקה לפני דוד ועוד קשה דמחזי כגוזמא לומר שהלך לאור שוקה ג' פרסאות וי"ל דנמצא בספרים מדויקים שנקוד בהן לאורה כלומר לאור שלה פירוש נתאוה לה דוד והלך באור חמימות שלש פרסאות:

22. שערים מצויינים בהלכה

דף יד: שגילתה שוקה והלך לאורה ג' פרסאות. הקשו התוס' היאך צדקת הזאת עשתה כזה לפני דוד כו'. וראיתי בתשו' הרדב"ז (חלק תקנות עגונות סי' כט) שהיא לא גלתה שוקה אלא כשהיתה יורדת

בסתר ההר נשכ הרוח ונתגלה שוקה, והיא לא ידעה מזה, כי בסתר ההרים ירדה כמש"כ בקרא, ובין ההרים רוח נושב, ובפרט בלילה. אלא שהלשון שגלתה אינה מדוקדק לפ"ז. ואפשר שצ"ל "שנתגלה" שוקה. ועי' בתוס' ו

23. בן יהודע על מגילה דף יד/ב

ומה שאמר השמיעי לי, לא רצה שיזדווג עמה באותה שעה ממש, אלא כונתו שיזדווג עמה באותו לילה אחר שיהרוג את נבל, שאז תהיה פנויה, וכמו שכתב הרי"ף ז"ל, וכמ"ש מהרלב"ח ז"ל בתשובה סימן קכ"ו יעויין שם, ולכן לא אמר לה אה"כ שהצלתיני מן גילוי עריות, דבאמת לא היה רוצה שיבא עליה בעודה ערוה, ואפילו איסור נדה לא הוה, דידע שהיא טהורה, ומה שאמר לה בדמים דחד מנייהו דם נדה לאו דם נדה הוא אלא דם חימוד קרי ליה דם נדה:

24. מהרש"א על מגילה דף יד/ב

מפני שנשים רחמניות הן כו'. אינו נראה דה"ק דלכך שדר לה דרחמניות הן ותתנבא לו לטובה וכי משום דרחמניות הן תשנה נבואתה מרעה לטובה ואם היה ירא שירמיה יתנבא לו לרעה גם היא ודאי תאמר כן אלא די"ל דרחמניות הן ותבקש עליהם רחמים לשנות מרעה לטובה:

25. ספר שפתי חכמים

מפני שהנשים רחמניות הן. ואע"ג שגם הנשים נישראל רחמניות הן, כדאית' ג' סימנים באונה זו רחמנים זייטנים ג"ח (יצמות ע"ט ע"א), ו"ו הנשים רחמניות ביותר שצאסה דונעתה ונלוי, ונח"כ תפלתה קרובה להשווע, שהרי שערי דונעה לא ננעלו (צרכות ל"ז ע"ז), וכעין דאית' (תענית ט"ו ע"א) ומורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו צנים וציתו ריקס כדי שיהי שלם בתפלה. ואפשר לכן ג"כ דצרכיות הן (צרכות ו"ח ע"ז), שמתוך כך הנשים רחמניות ודצרכיות הן, יפייסו לעניים צרוב דצריהם: **ישהנשים רחמניות**

26. בן יהודע על מגילה דף יד/ב

שם מפני שהנשים רחמניות הן. קשה וכי הוא רוצה שתאמר דבר אחד מדעתה, ומאי מהנייא רחמנותה, והלא לא תוכל להוסיף או לגרוע אות אחת. ונראה לי בס"ד מחמת דרחמניות הן, **אם יראו ברות הנבואה דברים רעים, ימסרו עצמן לבטל הגזרה על ידי תפלה ועסק התורה בכל כוחן:**

27. תוספות על מגילה דף יד/ב

דאיגירה ונסכה יהושע. קשיא היאך נסכה הא אמרי' פ' הערל (יבמות דף עו. ושם) דאפילו בגירותן לית להו חתנות [1] וצריך לומר שלא היתה משבעה עממין אלא משאר עממין ובאת לגור שם [2] ויש מפרשים שרצו לומר שלא הוזהרו על לאו דלא תתחתן עד לאחר שנכנסו לארץ וזה אינו דאמרי' במדרש דנתינים באו להתגייר בימי משה כמו בימי יהושע ואף על פי כן לא הותרו לבא בקהל אלא היו חוטבי עצים ושואבי מים אלמא דקודם שעברו את הירדן ונכנסו לארץ הוזהרו עליהם:

28. שפת אמת על מגילה דף יד/ב

כד"ה דאיגירה קשיא האיך נסכה כו', [3] ולולי דבריהם ז"ל הוי אמינא דיצאתה רחב מן הכלל הזה דלא תתחתן דהא גם להחיותה קשה האיך הניחיה דהא כתי' לא תחי' כל נשמה רק שנשבעו לה המרגלים להציל אותה ומשפחתה ובודאי הי' השבועה ע"פ רוח"ק ונכלל בזה ג"כ להתחתן עמהם:

29. תוספות רא"ש על מגילה דף יד/ב

דאיגירה ונסכה יהושע. מפרש רב יהודאי גאון בשאלתות דרב אחאי דאע"ג דמז' אומות הואי, [4] ליכא משום לא תחיה כל נשמה ולא משום נתין כיון דאיגירה קודם כיבוש הארץ מיד לאחר שילוח מרגלים:

1. ספר יערות דבש - חלק שני - דרוש ב

אמנם עוד זכות יש לעמלק, כאשר גם כן פעמים רבות אמרתי בדרושים הקודמים, הוא מצד אמו, כי אמרו [סנהדרין צט ע"ב] כי תמנע היתה בת מלכים, וביקשה להתגייר, ולא קבלה יעקב, ונעשתה פלגש לעשו, ומזה העון ציץ עמלק, סילון ממאיר לבית יעקב, אך ידוע מ"ש במדרש על יהודה, למוד אותו שבט לקבל גרים יהודה, שוע, ותמר, ובועז, רות, ושלמה, נעמה העמונית, ומהם יצא כל זרע בית דוד, וגואל האחרון אי"ה, וא"כ יהודה תיקן חטא תמנע, כי הוא מקבל גרים וקירבן לכנפי שכינה, וא"כ נגד המן שבא מכח אב עשו זכות כיבוד, ומכח אם תמנע, ולעומת זה במכוון בא מרדכי מצד אב בנימין, שמכניע כבודו של אב כנ"ל, ומחמת אמו אף אמו מיהודה שמקרבת גרים, ולכך במכוון אמרו אמו מיהודה ואביו מבנימין:

ולכך כפי מ"ש במדרש, ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק, ראוי היה שיהושע יכרית עמלק, ולכך שים באזני יהושע, אלא שגרם החטא, אבל יהושע חשב שהוא יזכה להכרית זרעו של עמלק ולו יאתה, היותו מזרעה של רחל ומשבט אפרים, רק בשביל תמנע, לכך תיקן יהושע זה ולקח רחב הזונה, דאיגירה ונסכה יהושע כנודע [מגילה יד ע"ב], וכן היה מרדכי, בשביל כך לא היה משלח אסתר למרחקים לבל תלקח לבית אחשורוש, כמ"ש כל המפרשים בתימה על מרדכי, ועיין מנות הלוי, כי ידע כי יעקב נענש שלא השיא דינה לעשו והיתה מיישרתו, ותמורתה לקח תמנע, ולכך נוצר עמלק שונא ישראל, ולכך הניח לאסתר ליקח אותה, כדי שתהיה מיישרתו, וכן היה, ולכך רבים מעמי הארץ מתייהדים, והם גרי מרדכי ואסתר, כי בזה נתקן חטא תמנע, ולכך הכניעו שרו של עמלק למאוד מאד:

2. דף על הדף מגילה דף יד עמוד ב

בגמ': אלא מלמד שגילתה שוקה והלך לאורה ג' פרסאות.

במדרש תלפיות (ערך אביגיל) כתב דברים נפלאים בביאור עומק סתר מעשי ידי אביגיל בכמה אנפין. דאיך יתכן על אביגיל הצדיקת שהיתה מהשבע נביאות תגלה שוקה. והאברבנאל כתב דלא גילתה במכוון, אלא שכשירדה מן החמור נתגלה ממילא, אלא דא"כ הו"ל נתגלה שוקה ולא שגילתה שוקה, וזה יש ליישב דכיון שמהרה לרדת מן החמור כמו שנאמר בקרא, וע"י המהירות נתגלה שוקה, נחשב כאילו היא גילתה מדעתה ורצונה.

אולם הבעל שבט מוסר (הוא ניהו המחבר מדרש תלפיות) כתב לבאר דאיתא בספרים שאביגיל היתה משורש חוה, ודוד הי' משורש אדם הראשון, כידוע שא'ד'ם' ר"ת א'ד'ם ד'וד מ'שיח, ונבל היה משורש הנחש, כמוש"נ אמר נבל בלבו אין אלוקים, שנבל הוא מין, וגם על הנחש ארז"ל שהי' מין שאמר והייתם כא - לוקים וגו'.

ובהיות שתיקון חטא אדה"ר היתה ע"י בנין ביהמ"ק, ודוד המע"ה הכין את היסודות של בית המקדש, והיא ידעה מסוד הנ"ל, ורצתה להיות עמו בתיקון זה, ולכן אמר וזכרת את אמתך, הוא זכרון לראשונים, שהיתה עמו בחטא עץ הדעת, והיא באתה עכשיו לתקן עמו חטא זה.

והטעם שגילתה שוקה היא לרמז לו שימנע מבנין ביהמ"ק עצמה. כמשאחז"ל שאם הי' דוד המע"ה בונה ביהמ"ק לא היו מעשי ידיו נחרבים, והקב"ה הי' מטיל כעסו על בני"י יותר, וזהו מה שרמזה במה שגילתה שוקה, מלשון גלי שוק וגו' שהיא ענין הגלות, שאם יבנה ביהמ"ק לא יוכל להיות גלות, ויכלה הקדוש ברוך הוא חמתו בעצים ובאבנים, ודהמע"ה הלך לאורה ג' פרסאות, היינו שהאירה את עיניו, והתבונן לחוס על בני"י שהמחנה שלהם היתה ג' פרסאות שיחוס הקדוש ברוך הוא עליהם בעת כעסו.

וע"ש שמבאר עוד מה שאמרו כאן לא תהיה לך זאת לפוקה כו' מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהו מעשה דבת שבע. דבאלשיך כתב במשאחז"ל לא חטא דוד אלא להורות תשובה, דעבירה גוררת עבירה כדוגמתה, ולדוד לא הי' חטא מקודם, וע"כ דחטא רק כדי להורות תשובה.

וזהו מה שאמרה לו אביגיל, שאם יחטא עמה, נמצא דעבירה גוררת עבירה, ושוב כשיבא על בת שבע לא יהי' משום להורות תשובה לאחרים, ותהי' לו לפוקה ולמכשול.

30. בן יהודע על מגילה דף יד/א

שם קריאתה זו הילולא. **קשה לפי זה למה קורין ההלל בליל פסח, והלא קריאת ההגדה זו הילולא. ונראה לי דדוקא מגילת אסתר שהיא מן הכתובים תספיק במקום הלל שהוא כתובים, אבל הגדה כולה מדרש חז"ל, ומה שאומרים בתוכה הלל אומרים אותו פסקי פסקי, לכך צריך לגמור ההלל אחר תפלת ערבית:**